

1.6599

17652

1934

ГЕНЕРАЦІЯ

1929

ХАРКІВ

ЧЕРВЕНЬ

1934

6

П. Коржун.

ПРОДОВЖУЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТУ

НА ШОМОНІЙНІЙ

ТЕЦТВА

55301

заг. витр.

"НГен"

КИЇВ, Ольгінська вул. № 1
РЕДАКТОРУ "ЖИТТЯ І РЕВОЛЮЦІЯ"

тов. ЛАКІЗА

1390

Х-28-І-30

І

Харків-ДВУ

ЦІЯ

ХАРКІВ: Д. Бузько, Гро Вакар, О. Влизько, Д. Голубенко, Віктор Вер, Свир. Гранка, М. Гаско, В. Єрмілов, О. Касьянов, В. Кашиницький, інж. Ф. Кондрашенко, Ол. Корж, арх. Л. Лоповок, І. Маловічко, арх. Ів. Малоземов, О. Мар'ямов, С. Мельник, Ес Метер, Л. Недоля, А. Петрицький, Ол. Полторацький, А. Санович, Михайль Семенко, Дан Сотник, І. Терентьев, М. Щербак, Гео Шкурупій, арх. Я. Штейнберг, арх. Г. Яновицький. КИЇВ: Симон Власенко, Дзига Вертов, С. Драгоманов, В. Ковалевський, Гл. Затворницький, О. Каплер М. Кауфман, Ю. Палійчук, Е. Свілова, Леонід Скрипник М. Скуба, Л. Френкель, М. Холостенко. ОДЕСА: Б. Бучма, О. Перегуда, М. Терещенко. МОСКВА: Н. Асеев, О. Брік, О. Ган, С. Ейзенштейн, С. Кірсанов, Гео Коляда, В. Маяковский, П. Незнамов, В. Перцов, А. Родченко, Татлін, С. Третьяков, Н. Чужак, А. Чужий, В. Шкловський. ЛЕНІНГРАД: Л. Аренс, К. Малевич, М. Матюшин, Г. Петніков. ПАРИЖ: Євген Деслав, Enrico Prampolini. БЕРЛІН: Johannes Becher: Rudolf Leonhard, Prof. Moholy-Nagy, Herwarth Walden. ПРАГА: Антін Павлюк. ЛЬВІВ: П. Ковжун та інші.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

По СРСР: на 12 міс.— 7 крб., 6 міс.— 3 крб. 75 коп., 3 міс.— 2 крб., 1 міс.— 70 коп. ЗА КОРДОНОМ: на 12 міс.— 4 дол. 55 с., 6 міс.— 2 дол. 45 с., 3 міс.— 1 дол. 30 с., 1 міс.— 45 с.

ЖУРНАЛ ВИХОДИТЬ РЕГУЛЯРНО НА ПОЧАТКУ КОЖНОГО МІСЯЦЯ. ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ: СЕКТОР ПЕРІОДВИДАНЬ ДВУ УПОВНОВАЖЕНІ ПЕРІОДСЕКТОРУ СКРІЗЬ ПО УКРАЇНІ, ФІЛІЇ ДВУ, ПОЧТОВІ КОНТОРИ ТА ЛИСТОНОШІ.

БЕЗПЛАТНИЙ ДОДАТОК

до журналу для річних передплатників.

В Е Л И К И Й
МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА

К О Б З А Р

Адреса редакції: Харків, Сергіївська пл., Моск. ради, 11, Періодсектор ДВУ

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

ЖУРНАЛ ЛІВОЇ
ФОРМАЦІЇ МИСТЕЦТВ

ТРЕТІЙ РІК ВИДАННЯ

№ 6 ЧЕРВЕНЬ 1929

МИСТЕЦТВО ЯК ЕМОЦІОНАЛЬНА
КАТЕГОРІЯ КУЛЬТУРИ ВІДМИРАЄ

ПОВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ВІДМИРАННЯ
МИСТЕЦТВА ПОЗНАЧИВСЯ ДЕСТРУК-
ТИВНИМИ НАПРЯМКАМИ У МИСТЕЦТВІ
О С Т А Н Н І Х Д Е С Я Т И Р І Ч

РАЦІОНАЛЬНІ ВИМОГИ, ПОСТАВЛЕНІ
ПЕРЕД МИСТЕЦТВОМ СЬОГОДНІ, ПЕРЕ-
КЛЮЧАЮТЬ ЙОГО НА КОНСТРУКТИВНИЙ
ШЛЯХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МИСТЕЦТВ

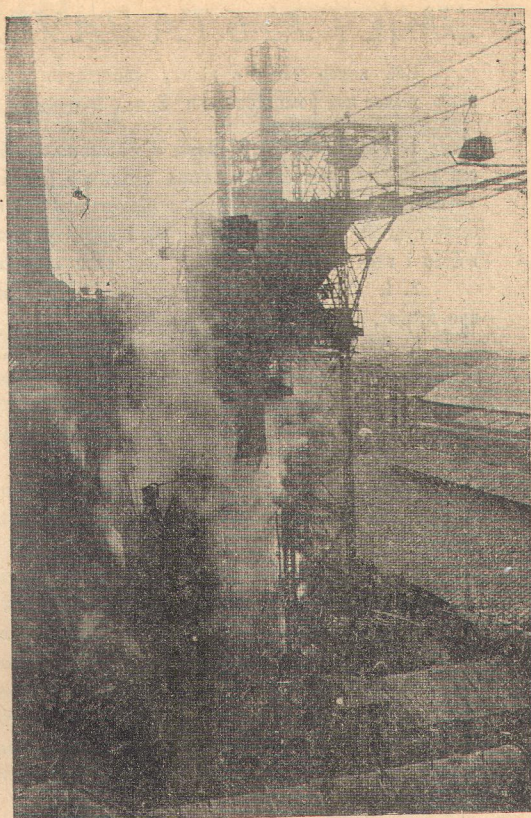
ФУНКЦІОНАЛЬНІ МИСТЕЦТВА ВІДОГРА-
ЮТЬ СОЦІАЛЬНО-КОРИСНУ РОЛЮ
В ЗАГАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІСТИЧ-
НОГО БУДІВНИЦТВА В ПЛАНІ УНІВЕР-
САЛЬНОЇ УСТАНОВКИ НА КОМУНІЗМ

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

ПОВ'ЯЗУЄ ЕТАП ДЕСТРУКТИВНОГО
МИСТЕЦТВ, ЩО ЗАКІНЧЕНО
КОНСТРУКЦІЄЮ ЇХ, ЩО
ВВАЖАЮЧИ ОБИДВА
СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ
ДІАЛЕКТИЧНОГО ПРОЦЕСУ
ЛІВОЇ ФОРМАЦІЇ

*нет с. 17-18,
31-32, 49-...*

~~К~~
~~6599~~

№ 6 Червень 1929

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

ж у р н а л л і в о ї
ф о р м а ц і ї м и с т е ц т в

Д Е Р Ж А В Н Е
ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

84869
ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

ЗМІСТ № 6 ТА ЗАУВАЖЕННЯ РЕДАКЦІЇ

Цей номер «НГ» в цілому присвячено матеріялам, що зібрали наші співробітники під час подорожі Донбасом. З цих матеріялів вишчемо такі:

Стор.

1. ПРО ВАКАР. „Уривок з промови на диспуті“.— Наші виступи викликали серед міщанської частини наших аудиторій (ще й на Донбасі міщани не перевелись), як по інших місцевостях України незадоволення і опір. Вірш Г. Вакара відповідає безпосередньо тим, хто серед гулу і грюкоту Донбаської промисловости мріє про соловейків і втечу з бойових висот Донбасу в «красиву природу»	3 — 4
2. І. МАЛОВІЧКО. „Промисловість і мистецтво“.— Розділ II з поеми про Донбас, що її автор розробляє	4 — 7
3. ОЛ. ПОЛТОРАЦЬКИЙ. ДАН СОТНИК. „Донбас на півдорозі“.— Спроба комбінованого літературного і фото-репортажу про Донбас. (Артемівське, Горлівка, Макіївка, Стаїне), що вона вперше експериментується в літературі. Тут фотоматеріал вжито не як ілюстрацію тексту, а як його невід'ємну частину	7 — 21
4. ВІКТОР ВЕР. „Донбаси“.— Вірш	21 — 23
Крім цього матеріялу, що має локальну установку на Донбас, ми продовжуємо вищати матеріял, що нам надсилають т. т. з місць, добре обізнаних з побутом окремих промислових районів	
5. Д. СТЕПАНІВ. „З блокнотом по руднях“.— Нариси нашого нового співробітника, що живе й працює на Криворіжжі і подає яскраві малюнки життя і побуту його	23 — 29
6. О. ВЛИЗЬКО. „Unter andern revue ist auch Kunst“.— Вірш	30
7. М. СКУБА. „Про кобзу, Тараса Шевченка і крушинову сопілку“.— Вірш-памфлет проти захоплення національними народними інструментами. Вірш зроблено в ірошічному плані	31 — 33
8. В. БІЛЯЙВ. „Про тих, кого не знають“.— Стаття літературного співробітника донбаських газет, що в ній яскраво характеризується становище і роботу літмодняка Донбасу	34 — 39
9. БЛЮКНОТ	39 — 42
10. ОЛ. ПОЛТОРАЦЬКИЙ. „Товариські поради з коментаріями нашому критикові Р. К-ву“.— У № 4 журн. «Гарт» було розміщено статтю Р. К-ва, в якій автор дуже гостро намагався заперечити твердження, висунуті т. Ол. Полторацьким в статтях «Панфутурим». Не зупиняючись на загальному тоні статті Р. К-ва, треба зазначити низку абсурдних тверджень щодо поставлених питань. Редакція «НГ» вважала за потрібне дати місце т. Ол. Полторацькому для відповіді по суті. Зі свого боку Редакція сподівається, що в дальшому редакція ж. «Гарт» буде більш обачно підходити до матеріялу, що розмічатиметься в журналі	42 — 47
11. В. СНИГОВИЙ. „Теафронт ліворуч“.— Дискусійна стаття, присвячена обговоренню питань театру. Нижче читач знайде протокол театрального диспуту «Нової Генерації»	47 — 49
12. В. БОРОДКІН. „Оформлення побуту“.— Інформаційна стаття про виставку німецької графіки в Харкові. Побічно стаття зачіпає питання оформлення нашого побуту	49 — 53
13. ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ	53 — 56
14. НАШ БЮЛЕТЕНЬ	56 — 59
15. ТЕАТРАЛЬНИЙ ДИСПУТ «НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ»	59 — 64
16. ФОТО Й РЕПРОДУКЦІЇ	

Обкладинка роботи П. Ковжуна.

Табл. 1 — 4 Фото до репортажу Ол. Полторацького, Дана Сотника «Донбас на півдорозі».

- » 5. Елі Лотар, — Кінокамера.
- » 6 — 7 Євген Деслав — Кадри з фільму «Монпарнас».
- » 8 — 9. Проекти учнів Харківського Худ. І-та.
- » 10 — 12. Праці проф. В. Н. Пальмова — Олія.

В. статті В. Бородині «Оформлення побуту» фотоілюстрації А. Орловіча.

ДАН СОТНИК.— Зав. редакції і керівництво оформленням.

РАНИШ НІЖ ЧИТАТИ
Т Е К С Т
ПРОЧИТАЙ
ЗМІСТ №

ТА ЗАУВАЖЕННЯ РЕДАКЦІЇ

*УРИВОК З ПРОМОВИ НА ДИСПУТІ
КОМУ? ПОТРІБНЕ? МИСТЕЦТВО?*

ГРО ВАКАР

Сьогодні
з твоєї трибуни
я
кидаю з захопленням
в'їдливі слова
в гущу твоїх м'яс.
Хто це там
з виглядом глибоковдумливим
скорчив обличчя в телячу гримасу?
Давайте,
порозмовляємо.
Кривитесь,
що в мене
нічого й звуку
про квіти й блакить
нема.
Вистачить.
і досі ще складають
про це,
пісенькі
десятки
неуків штампованих, нездар і графоманів.
І коли витаких
вважаєте за поетів,
і вірші їх
за корисні для вас речі,—
наплювати тоді мені
на мистецтво ёто
і на потуги їхні старечі.
А я
кілька своїх рядків найгірших
про якусь забрюхану шахту

не промінню на десятки віршів
 про найкращі в цілому союзі ландшафти.
 І хто їх,
 крім вас громадянине,
 поетами називає?
 Якийсь
 плюгавенький гімназист
 чи заялозений академік
 (обидва від „критики“)?
 А ви ж сами
 ще в цьому
 не розбираєтесь?
 Про що ж ви можете говорити мені?
 Хочете
 про кохання, про соловейки
 в кущах?
 Це роблять
 без мене.
 Нам хіба,
 поетам заводів і шахт
 переспівувати дурників
 із заслиненими найменнями.
 В країні рештовань
 і велетенських споруд
 хіба нам пісеньками розважати
 вас?
 Нам —
 про розкромсаний
 вздовж і впоперек
 врубами
 не про блакитний,
 про кам'яновугільний
 Донбас!

ПРОМИСЛОВІСТЬ І МИСТЕЦТВО

І. МАЛОВІЧКО

Над Сталіном дим
 звиснув.

Сталінці з Сталіно
 скинули хомут.

Сьогодні ж:

лекція,
 читання творів
 і диспут

на тему:

МИСТЕЦТВО

ПОТРІБНЕ

КОМУ?

Вулиць —

не шукай!

Прокладено „лінії“,
але весною болото,
болота...

Не болотом,
а вугіллям, місто,
згрій мене,
як мотор пілота.
Скрізь, ще тисячі міщан є,
що вросли
в суспільні перелоги.
Їхня голова
в собі вміщає
сурогати всіх
ідеологій.

Зза скреготу
непотрібних завіс
дехто готувавсь почути
посланого богом,
але побачили мій
великий ніс
і почули марш
Автодору.
Моторами,
заводами —
перемога йде!

Тепер тільки
дурень шукатиме
„доле, де ти?“
Назустріч інтелігент —
демагогію:

„Непонятно
мне

это!

Я не бачу природи
і „прочая прочих“.

Дайте мені,
хоч маленький цвіточок!“

На трибуні
розливався б маслом:

„Ваші машини
це смерть прикрасам,
Ви непонятни
рабочим масам!“

Ми перемагали
скрізь
ваш опір,

а хоч,
так в серці
бережи там
гній ніжних
розпутних утопій,
як куркуль
у хлібозаготівлю
жито.

Завод

не розсипавсь

в ляскоті долонь.

Завод

прийняв уважністю нарад.

Тут можна

відчути

між кожних скронь —

міцний,

комуністичний

заряд.

Мислити,

а не в мріях нічних

шукати

неймовірних

скарбів.

Тут розуміють,

також, що Соціалізм

не такий скучний

і не потребує

фарби.

Стінгазета,

нарада

й плякат

цінніші за сто зоре - днів,

бо через них

прийде асфальтовий накат

і ляже

на „Донській стороні“.

Будуймо ділом

і словом до діла.

Наше гасло:

„На лінію пряму!“

Залізо

й бетон

не у панську вілу,

в доцільний будинок

зримує!

Кайлом,

молотом,

й рядком —

гати прірву

дядько — бузинових маринь.

Компартія

наш напрям - ком

і наше

небо не похмарить.

Злочин — сьогодні

серцем киснуть,

це значить

іхати на чужій спині.

Над Сталіном дим

звиснув

і Сталіно ніхто

не спинить.

З.

На Донбас!

Ширше груди!

Йду не за римами,

за життям.

Треба — ж сил,

щоб не робить з будівництва

буднів,

а з буднів

церковних свят.

На Донбас!

Там не скисне

й не зсохне день,

як лубок.

Працювати б

в шахті,

щоб в голову втиснути,

якнайбільш

комуністичних думок!

Віршів про кохання

вишёнъ,

не писатиму

підв'язавшись бантиком.

Наша культура

п'є бензин на шосе,

а мистецтво

хемія

і математика,

Пробіжать: —

не міщанка,

а авто зробленим

рухом

й шахтарі

на вело в трусах,

а замість поезії

надхнення — духа —

ПОЕЗІЯ САЖОТРУСА

САЖОТРУ -

САМ.

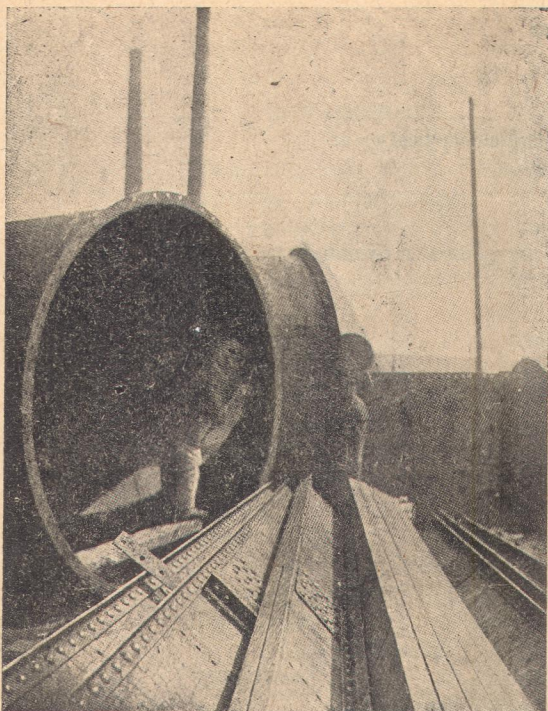
ДОНБАС НА ПІВДОРОЗІ

ОЛ. ПОЛТОРАЦЬКИЙ

ДАН СОТНИК

Артемівське — кол. Бахмут. Невеличке місто, в якому — ніякого руху, не відчувається центру, і тільки грандіозний Артем нагадує про навколишні шахти й заводи. Артем на пам'ятнику здійняв кулака високо вгору й це є ніби символ округового центру, що в руках своїх затиснув кілька великих комбінатів.

Горлівка — колишня дірка в степу, дірка в оточенні церковів, кабаків, борделів, нині — величезна рудоуправа й виробниче управління підземними рудами й вугіллям, нині — палац культури.

У Сталіні закінчують будівництвом нову домну

Макіївка — в оточенні установ з ентомологічним назвиськом „Макробкоп“, та вивісок — „Дмитрівський Район, Комітет Мопр та Районная рада ОСО - Авіа хим“, Макіївка двох заводів, що з них кожний — велике місто.

Сталіне — кол. станція Юзовка, селище з невеличких хатинок; тепер місто шклянобетонних будинків, місто, де мешканці ходять в усю широчінь вулиці, бо на панелі не проштовхатись. Ходять по звичці так навіть тоді, коли на вулиці порожньо.

Артемівське, Горлівка, Макіївка, Сталіне — це чотири опірні пункти Донбасу, де були ми, і цей шматок Донбасу править мені за пробу всього Донбасу. так Кювье з одного хребця склав кістяк вимерлої тварини й так майстер у мартеновому цехові Сталінського металзаводу з

невеличкої проби має уявлення про 75 тонн крицевої юшки в мартені.

Я б хотів, щоб уже зараз було виконано сміливий проект радянського ученого К. Е. Цюлковського, проект аеро - бази, допоміжної станції планетарних сполучень.

Тоді я обрав би собі за рекогносцировочний пункт якусь аеро - Вапнярку, віддалену від землі на 15 хвилин шляху звичайної поштово - пасажирської ракети й сів би на борті аеро - бази. Крізь шкельця мого стандартного кисневого респіратора я б подивився уважно на Україну. Я б не став довго дивитись на розложисту зелену фарбу ланів і т. д. — в їх нудній зелені я б не бачив нічого особливо цікавого: не з'єднані в одне ціле колективним господарством, ці лани, певне, ще б і відштовхували від себе неприємним виглядом жебрацького одягу, пошитого з клаптиків різноманітної якості.

Мій погляд зупинився б на невеличкому, але досить міцному турбогенераторі влаштованому на середині синьої нитки, але трохи вбік від нього й трохи вище я побачив би екстраординарну картину: у димі й вогні на площі, величиною в квадратний дециметр, я бачив би поспільну чорно - жовту просторінь, заповнену чорними точками, ніби вилучниками, й перерізану цілим жмутом колій. Від цього місця колії розходяться по всьому радсоюзу і в цьому місці — центр.

Зобачивши таке, я задоволено погладив би своє підборіддя крізь гуму респіратора й сів би на ракету, маршрутом N — Земля.

Недовге перебування в певному місті — найкращий спосіб з ним познайомитися.

Киянин, я не можу написати й десяти рядків про Київ.

Я приїхав у Артемівське. Міщанський центр, типова провінція — попереджали мене. Неправда.

У сучасних умовах провінції взагалі не існує. Я радився з цього приводу з багатьма товаришами - футуристами: так, її немає.

В „міщанському центрі“ я побачив: прекрасні книжкові крамниці, з найостаннішими книжковими новинами, „Арсенал“ Довженка у кіно (а під той час у Харкові його ще не демонстрували), ввечері я міг милуватися радіо, що передавало п'яту симфонію Бетховена у виконанні оркестри артемівських пожежників.

І навіть у голярні ЦРК мені дали антисептичну щіточку не кращу, ніж у Харкові.

Технікуми, палац праці, готель — все було на місці й я згадав, що й Дан Сотник привіз із репортажу з Артемівська фототелефонної установки біля Артемівської пошти.

Рациональний стандарт: взуття, одягу, їжі, освіти, установ, профспілок, книжок — це не скучіння під одну машинку, це уніфікація системи життя для типового ним керування.

На площі в Артемівському стоїть кам'яний Артем роботи Кавалерідзе.

Допіру я написав кілька рядків про символіку Артемового кулака.

Далеко ясніша ця символіка, проте, не в Артемовому кулакові, а на діаграмах у кабінті зав. АППВ ОК партії.

Там — коліщатки, графіки, невеличкі черевики, що замінюються на колосальні чоботи надлюдських розмірів — усе це таки справді і цифровий звіт про зріст промисловости округи й точний відбиток коліщаток промислового, торговельного адміністративного, професійного, партійного і т. д. механізму, що працює в межах Артемівщини.

Мені цікавіше розглядати постать живого агітпропа округи т. Васильківського, ніж нещадно распротилізованого монументально-конструктивного Артема на площі.

Ми поїхали потягом просто в Горлівку.

Ще в околицях Артемівська я побачив, що українські степи втратили свої характерні топографічні ознаки: кожен кілометр степу горбиться заводами, трубами, кожен кілометр перерізано залізничними шляхами. На кожному кілометрі є кілька смоків, що висмокують з середини землі її природні багатства.

Але тут, у Горлівці, я побачив таки справді незвичайне для мене накопичення речей.

Зійшовши з потягу, я недовіриливо закліпав очима: просто перед мене стояла єгипетська піраміда, безпосереднім доповненням до Харківського клубу друкарів, збудованого в єгипетському стилі! І це — серед найіндустріальнішого оточення!

Незабаром виявилось поза-естетичне походження цієї піраміди: це — порода, зайва маса, що її відобувають разом з вугіллям. Порода ні на що не використовують і за десятиліття існування кожної шахти біля неї за законом сипких тіл вона висить пірамідою.

Думаю, що рація її існування не більша, ніж рація споруджувати для чесних членів профспілки друкарів будинок в стилі єгипетського храму, з Леніном у він'єтці з крил бога Озириса.

Але обабіч цієї піраміди стояли речі.

Я люблю речі, які б вони не були. Я люблю стіл до письма, бо знаю, що він криє в собі майбутні книжки, листи, накази, розпорядження, що на ньому будуть написані.

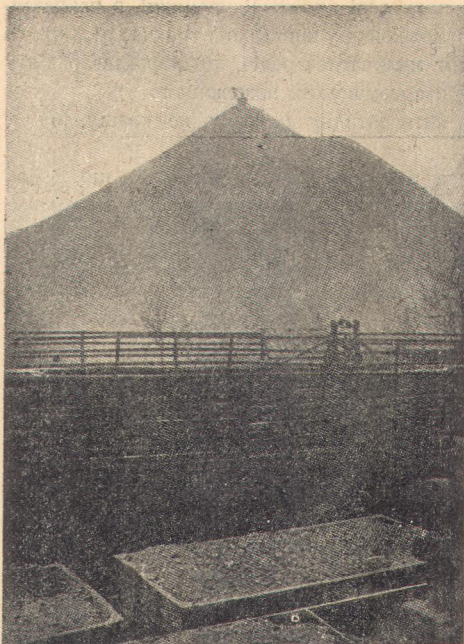
Паротяг для мене є атрибут мільйонів кілометрів корисного шляху, що він проїде. Хліб розкладається на калорії, Молот таїть у собі мільйони кілограмометрів у дару.

Речі, що стояли обабіч піраміди, були особливо приємні.

Це були будинки цехів, а з цехів у моїй уяві тягнулися величезні лави машин, що з кожної з них стремили лави нових машин, а з цих нових — незчисленні лави молотів, ферм, клепок і т. д.

Це — не образ, а розшифровка назвиська „Машинобудівельний завод“.

Речі стояли навколо і такі великі речі, що до них уже тяжко було підійти, як до чогось дешевшого за людину.

Гора породи та шлаків біля шахти у Сталіні

У статистиці орієнтовно цінність пересічної людини обраховують у 1000 карб. Паротяг коштує дев'яносто людей, а будинок Держпромисловости — сімнадцять тисяч людей, тобто населення хоч би Славгорода, коли вирахувати з цього, звичайно, особу автора одного довжелезного роману про Славгород, що коштує не менше всього авторського гонорару за цей роман (коштує Книгоспіллі).

Ми пройшли до заводу.

У цеху (це був металообробний цех) крутилися трансмісії, гули мотори і т. д. — все те, про що можна прочитати в віршах.

Серед вкритих іржею, жовтих уламків металочастин, денеде блищали сріблом допіру зфабриковані речі. Фрезерний варстат методично й настирливо колувся у шестерні, випилював кожний її зубчик.

Строгальний станок зробив із мене винахідника.

Я жахнувся його нераціональності.

— Строгальний станок вирівнює поверхню метало-частини.

Крицевий палець ходить уздовж поверхні і з кожним ходом зрізає, вирівнюючи, смугу металу майже в сантиметр завшишки, завширшки й з півтора метри завдовжки. Палець пройшовся вперед, назад він іде на холостому ході. Що завважало б йому й назад різати стільки ж металу? Продуктивність зросла б на 200%.

Майстер не зміг відповісти мені на це й тільки згодом, у Сталіні, я побачив, що мою Америку відкрито й навіть ще ефектніше: німецька машина робить це і навіть одразу з двох боків, тобто ефективність праці зростає на 400%.

В цьому ж цехові я побачив частину 600.000.000 карб., що їх цього року приділено на Донбас: цілий взвод чепурненьких машин виробництва „СССР. Н-ський машиностроительный завод“ взяв у коло велетенський верстат, привезений з Німеччини, що допіру його почали монтувати.

Люди ходили вздовж цеху як наглядачі, як радники машини.

Мені довелося говорити з металістами й негайно ж після них із шахтарями. Ріжниця величезна.

Металіст — розвинена, освічена людина, робітник високої кваліфікації, що знається й на хемії й на опорі матеріалів. Він примушує машину, в кілька разів, а то й-сотень разів дорожчу за нього — бути його покірливою рабою. У той же час шахтарі виконують роль машин, роль рабів.

Далі я розповім за шахту й цим виправдаю свої слова.

Єдиний порятунок шахтаря — у механізації шахт. П'ятирічка передбачає механізацію 75% їх і тоді шахтар стане культурним наглядачем у покірливій машини.

Шахтар завжди романтик. Шість годин рабської праці примушують його дивитися з надр землі на її поверхню, як правовірного християнина з землі на небо. Металіст же, як культурна людина, бажає мати й культурну розвагу.

Це добре враховували капіталістичні власники копалень, коли брали шахти й завод у коло церквів, кабаків і борделів.

У Харцизькому ще й досі школа не трудова, а „працьова“

Шахтар ішов туди, осліплений золотом ікон, що блищали як золоте вугілля, осліплений горілкою, що заливала сухотну пожежу в його горлянці, осліплений жіночим тілом, жирним і масним, білим, як чорний, жирний і масний пласт вугілля.

Металістові йти більше було нікуди й металіст задумливо й нерішуче ступав у двері, в які стрімголов і одчайдушно кидався шахтар.

Радянська влада теж зрозуміла потреби шахтаря й металіста. І от цілком несподівано, серед болота донбаських степів, у місці, де „скільки не гукай, лиш під ногами стогне мокра глина“, виростає будинок культури з бетону й шкла, будинок такого вигляду й розміру, що ним може позаздрити всякий столичний клуб.

Я дивлюсь на нього й у мені бренять два останні рядки цього Плужникового куплету: „А що, як справді вся вона така, закохана в електрику країна?“

Бетонові сходи будинку перепускають силу романтиків-шахтарів. Вони йдуть туди читати книжки поруч з культурними металістами і інженір-німець у печальній самотності примушений йти туди ж, і читати журнали в оточенні вільден руссен, які незрозумілими для нього шляхами та з незрозумілих для нього причин збудували собі такий надзвичайний будинок.

У середині будинку театральна зала, не гірша, ніж столичної драми. Поруч бібліотека, читальна зала, словом, ніби за підручником Бухаріна, надбудова розташовувалась неподалеку продукційної бази.

Ми роздивлялися навколо і професійна цікавість газетяря посилювалася почуттям гордоців за досягнення Донбасу.

Ми мали поїхати на велику Горлівську шахту Марія. Це був день катастрофи.

Біля будинку приїжджих, повертаючись по обіді, ми зустріли секретаря райпаркому. Він був блідий і зворушений, а біля воріт стояла тачанка.

Він сказав нам за катастрофу й, не давши жахнутися, сів у тачанку.

З великими зусиллями ми дістали собі другу й поїхали до шахти.

Ми зобачили великий натовп, що стояв мовчки й зупинили візника за кілька-десять метрів до нього. Підійшовши туди, ми побачили, як з будинку з певними інтервалами виходили по два шахтарі, мовчки простували повз натовп і до них прилучалися жінки й діти, очевидно їх родини.

Натовп мовчав, мовчали шахтарі, мовчали й зраділі родини.

Ми хтіли розпитати, в чім справа; на нас подивилися ворожим поглядом і не схотіли відповідати. Було видно, що ми порушували якусь урочисту тишу.

Лише згодом ми довідалися, в чім справа.

Виявилося, що ніхто не знав, які саме люди були в клітині, коли вона обірвалася. Під землею працювало з сімсот робітників і от сімсот родин збіглося до шахти, коли дізналися за катастрофу.

Піонери йдуть до червоного кутка доменного цеху на Сталінському металургійному заводі,

Робітників, що були під землею, витягали поодиноці з запасного колодязя, де працювала невеличка клітка; через це процес їх витягання тривав надто довго і надто довго продовжувалося це мовчазне чекання живих і мертвих.

Ми приїхали до Макіївки. Рейс із Горлівки до Макіївки звичайно триває

з півтори години, ми ж їхали понад місяць, бо наш маршрут був Горлівка — Харків і там робота в редакції — Макіївка. Був квітень місяць. Ми проїхали повз висної дороги, якою вагонетки постачали вугілля до Макметал - заводу. Вагонетки працювали точно й без перебоїв. Вони навзаводи поспішали до домн, хуткі й мовчазні.

Неподалеку висної дороги на церковному майдані ми побачили купу людей, переважно старих жінок. Вони завзято гомоніли й були дуже знервовані. Повз натовп проходили робітники й було видно, що робітники натовп цей обминали.

Виявилося, що Макіївську церкву на прохання Макіївських робітників мали закрити й віддати під робітничий клюб. Попи страшенно захвилювалися й серед макіївського міщанства зібрали щось дві тисячі підписів з проханням до ВУЦВК'у церкви не закривати.

Робітники розсердилися і зібрали щось до 30 тисяч підписів за віддачу церкви під клюб. Попи оскаженіли: такої кількості підписів вони не могли б зібрати, можливо, у цілому Донбасі.

І от перекупки і міщани Макіївки віднині переслідували оскаженілими поглядами кожного робітника, вбачаючи в ньому того, хто й своє прізвище підписав під заявою про відкриття клюбу.

Робітники простували повз натовп швидко й мовчазно. Вони виконували на заводі свою роботу, а на відпочинку — обов'язок свідомого громадянина, на роботі їх рухи були безпомилкові, безпомилковими були й їх учинки поза роботою.

У Макіївці — цирк. У цирку — масовий гіпноз, Касфікіс і ін.

У Макіївці — театр.

У вбиральні Макіївського театру по стінах розвішано плякати артистів, які театр одвідували. Тут є квартет Вільома

а в Макіївці Управління видовищних підприємств пропагує у цирку „масовий гіпноз“...

з чотирма виконавцями у фраках і з рекомендаціями Глазунова, тут є рекляма Бо-
чарова і навіть Вікторина Кригер у костюмі Карменсити демонструє спантеличеному
металістові бездоганні пуанти, батмани і форми свого тіла, лишаючи металістові
відбирати з її балетного багатства перше, друге або третє. Убиральня так і дхнула
на нас високим мистецтвом глазунових фраків, і карменсит. Поруч з нами купка
шахтарів розпитувала товариша, що повернувся з Харкова:

- В опері був?
- Був.
- Як?
- Красота.
- Співають добре?
- Красота.
- Грають добре?
- Красота.
- Декорації хороші?
- Красота.
- Словом подобалось?
- Не. Єрунда!

Цирк у Макіївці тріщить від глядачів, що далеко краще, ніж коли б він
тріщав без глядачів. Як би там не показували „подорож повітряного кубіка“ і рекляма
була без „сміху до сліз“.

Вночі одного дня ми повертались з капітальної шахти неподалеку Макіївки.
Тачанка мала про-
везти нас сім вер-
стов. Ми вихали в
степ і картина бе-
зумної краси вра-
зила нас: стало
сонце, завмерли сте-
пи і ще гірше від
сорому вниз похи-
лилось столочене
жито чи що.

Стало сонце
десь по тому боці
планети, завмерли
стеги й їх мовчання
порушувалося тіль-
ки чавканням глини
під нашими колеса-
ми. Столоченого
жита, правда, не
було, натомість бу-
ло багато болота.
Ілінія ліхтарів, про-
тягнена до Макіїв-
ки, відбивалася в
болоті все рівно, як
світло маяка в воді.
Колеса нашої та-
чанки хутко стали
подібні до автомо-
більних, стільки гря-
зюки налипло на

ЦИРК УВП
м. Дмитрієвськ.

П'ЯТНИЦЯ — ТРАВНЯ

17

СУБОТА ТРАВНЯ

18

ОСТАННІ 2 ГАСТРОЛІ

СВІТОВОГО ІЛЮЗІОНІСТА · ГІПНОТИЗЕРА

КАСФІКІС

ПОВНА ПЕРЕМІНА ПРОГРАМУ.

Фабрика годинників.

Сміх до сліз!

Шатро Діавола.

Перший раз!

Перший раз!

ВОЛШЕБНИЙ ЗОНТ.

ПОДОРОЖ
ПОВІТРОВОГО КУБІКА.

Перший раз!

ЧОЛОВІК БЛИСКАВКА.

Та багато інших номерів.

Адміністратор І. С. Морозов.

... та „чоловіка - блискавку“, „шатро діавола“,
„сміх до сліз!“ й т. ін., й т. ін.

них. Коні стали. Нам довелося злізти з тачанки, і горішній пласт болота, що трохи підмерз, дав нам змогу порівнюючи вільно йти по землі. Ми повернулися до клубу.

Донбас не має шляхів. Ще не має. І от восени й навесні, а також після сильного дощу його шляхи стають непрохідні. Донбас перетворюється на одну суцільну калюжу, болотяні хвилі перекочуються через шосе, напірають на заводи, на будинки, що стирчать до гори, мов невеличкі островки підчас зливи.

Мокра Сагара стає тоді з Донбасу. Вона демонструвала нам себе і зараз.

У численних наших поїздках кіньми (авто тут ні до чого) нас найбільше вражала відсутність ґрунту під ногами. Це просто лякало.

Камінці під колесами, що відштовхували тачанку від себе — це була точка опертя, це була „почва під ногами“, але, коли тачанка ниряла з шосе в безодню, заповнену мокрою, податливою глиною — тоді ставало лячно, лячно, як серед справжнього болота, де немає точки опертя.

Ми повернулися до копальні й вирішили йти до Макіївки залізничною колією. П'ятдесят кроків з клубу до колії, рівно п'ятдесят витягань калош з рідкого болота й нарешті ми опинилися на твердому — на шпалах.

Колією треба було йти дванадцять верстов. Ми йшли мовчки й роздивлялися навкруги.

Серед болотяних океанів не вгавало бурхливе життя.

Місяць біг за нами й слідкував за кожним нашим кроком, але крім нього з обох боків колії — слідом ішли вогні заводу. Спереду щось було. Ми так і не дізналися, що було. Але сто метрів від колії світилася якась установка й гула струшуючи болото, електричними токами.

Вогні слідкували за нами й здригалися з кожним нашим кроком.

Ми йшли, орієнтуючися на центр заводу. Колиб це було, приміром, у культурному Донбасі, тобто в Києві (культура без Донбасу), то нам дуже легко було б, орієнтуючися на індустріяльну гордість Києва, скажімо підійти до воріт якогось Гретера, малесенького заводу на тисячу — дві робітників. Але тут — ми розгубилися, підійшовши на два кілометри до Макіївки: обрій був весь у вогнях.

Центру не було. Був поспільний вогонь, що взяв нас у коло.

Центр був усюди й ми не знали, куди йти. Ми йшли на вогні вперед, ішли кількадесят хвилин, потім змінювали напрямок — вогні були всюди й усюди була загорожа, через яку ми не ризикували перелазити, пам'ятаючи за вартових, що охороняли завод.

Ми блукали цвинтарем, блукали вулицями, залізничними коліями, що йшли звідусюди й на всі напрямки, нарешті ми опинилися в центрі, але побачили на чотири боки стільки ж центрів.

Урятував цирк. Цирк прислужився футуристам, його друзям. Ми хутко знайшли потрібний нам напрямок і дочували до дому.

Товариші індустріяльні поети м. Києва!

Пам'ятайте, що Червонопрапорний завод і Ленінська Кузня — це тільки невеличкі підприємства, це кустарні майстерні в порівнанні з Макіївським металзаводом!

З Макіївки ми поїхали до Сталіна. Дванадцять кілометрів, за які візник узяв шістдесят карбованців під ризиком повної амортизації коней і фаєтону. Це був наш десятий рейс кіньми на далеку відстань і ми могли вже підбити певні підсумки нашим подорожнім враженням.

Донбас будується по черзі. На дорозі ми бачимо робітничі селища.

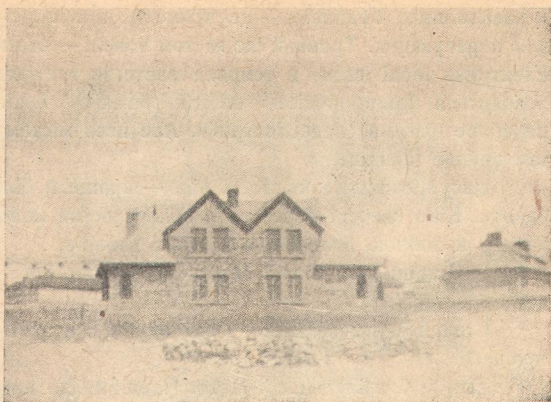
Невеличкі котеджі на один, або на два поверхи, складені з крупного каміння — стоять десятками і сотнями біля більших заводів і копалень. Вони коштують 6—8 тисяч крб. і шахтар або металіст має на них кредит, на 49 років, що впродовж їх він має повернути державі витрачені на будинки кошти. Котеджі вкриті сірою черепицею, їх гострі дахи з шпильми антен стремлять вгору, „як велетенські клістирні рури до голих задів херувимів“ (Це — з Анатолія Франса.

Мусимо взяти на увагу, що хороше житло для шахтаря — це теж міцний спосіб анти-релігійної агітації).

Іноді навіть тяжко знайти межі робітничому селищу — таке воно велике.

Робселища будується в Донбасі пачками. Цю роботу треба провести в першу чергу й її вже проведено, принаймні там, де ми були.

Першу чергу зроблено. Другої — ще ні, а це означає, що від одного котеджу до другого треба йти в тому ж таки болоті.

Нові робітничі котеджі у Макіївці

Друга черга чекає на виконання. Це шляхи.

Донбас у будинках, Донбас у нових машинах, але Донбас без шляхів — усе це вельми нагадує споруду, ще не дороблену, споруду, де вже є стіни, але немає вікон і даху. Дух будівництва в реальному вигляді пахощів штукатурки, битого каміння — носиться над Донбасом.

Через п'ять років тут можна буде їздити чепурненькими машинами „Амо“ або новгородського автозаводу, що за ці п'ять років уже буде збудований.

Покищо ж — по болоту похмуро ходять робітники у „калошах ім. Донбасу“. калошах спеціального виробництва, що закривають гумою майже половину ноги. Це вже скорше гумові чоботи, ніж калоші.

В одному місці ми загрузли. Довелося вилізати з фаєтону, пройти чверть кілометра. Наші калоші довелося нести в руках, бо вони заважали нам іти, а коли ми сідали на візників, то у Семенка плями болота були навіть на шляпі.

Ми їхали далі — ламалися ресори, перехилялися фаєтони, лаялися візники — це там, де за кілька років авто шуткуючи проїздитиме нині трьохгодинний шлях за п'ятнадцять хвилин.

Нас було шестеро. Шлях відібрав у нас корисного часу вісімнадцять годин 30 хвилини. Скільки корисного часу сховано в глиняному масиві донбаських шляхів? Цей час можна виміряти Дніпрельстанами, або, по впадобі, кількістю мільйонів урочистих засідань, де „привітань злива“.

Ми приїхали до Сталіно. Перший погляд на нього нас розчарував. Навіть не хати, якісь халабуди серед річок глини. І перехожі стають по коліна в болоті, коли повз них проїздить екіпаж.

Наш спутник дивиться на нас і каже: —

— Та хіба це Сталіно? Це ж Юзовка. Сталіно буде за квартал.

За квартал ми побачили Сталіно. Ми виїхали на велику вулицю великого міста, вулицю сірих шклянобетонових будинків.

Сталіно — це місто, що будується наново. І це — дуже добре, тому що його можна плянувати, не дуже рахуючись із старими будинками. Покищо збудовано одну вулицю, вірніше доповнено її, може більш, ніж на половину, новими будинками. Тут розміщено парком, виконком, профраду, готель, наросвіту, редакції й друкарні двох газет — усе сконцентровано в одному місці, і це дуже раціонально. На цій же вулиці прокладено трамвай, що сполучає сталінський металзавод з залізничною станцією на відстань кількох кілометрів. Трамвай наповняє серця сталінських батьків міста одночасно гордістю й розпачем: трамвай це одразу і культура, і основний нищитель електроенергії, що її в недостатній кількості виробляє сталінська електростанція. Отже, коли трам їде вулицею, часто гасне електрика

в навколишніх будинках — це трамвай диктаторськи відбирає енергію, потрібну для пересування. Трамвай іде містом поволі — частину енергії відбирають будинки. Електрика іноді гасне й темрява застигає вас іноді з шклянкою чаю в руці. Тоді доводиться факироподібно сидіти, чекаючи, поки пройде трам і електростанція переборе раптове недоелектрів'я. Але поза містом інша магістраль годує трам — там він іде швидше.

Насупроти готелю стоїть кіно — краще й більше з усіх, які мені доводилося бачити. Кіно ввечері береться в облогу всіма молодими робітниками сталінського заводу й доброю половиною міських хлопців.

У Сталіні вже біля 150.000 мешканців. Це — радянське Чикаго, так швидко воно зростає.

Сталіно — веселе місто. Кіно, клуби, театри — функціонують у ньому якнайкраще.

Так, у Сталіні є ще й авто. Перший, що його ми побачили, урочисто перетісав собаку перед нашими очима, ніби підтвержуючи, що він нічим не відрізняється від його столичних камерадів.

Ми пішли на Сталінський завод. Обгорожений зо всіх боків, він являв собою справжню індустрію фортецю. Ми довго чекали, перш ніж дістали перепуски. Вони були за двома підписами й на них точно було відзначено, з якої й до якої години ми можемо бути на заводі. А Сотникові дали дозвіл зробити не більше 20 фото з окремих виробничих моментів на заводі. Несчастний Сотник, добуваючи дозвіл на фотографування посеред міста, трохи був не загинув в болоті, що стояло на площі, якби не хлопець - листоноша, що випадково проходив повз те місце, де Сотник тонує. Цей хлопець врочисто зазначив, — не ходіть без чобіт! а коли довідався, що ми приїзжі — додав: ну, то не приїздіть, якщо чобіт не маєте. Процедури ці відібрали в нас досить багато часу, але ми були раді з цього: працюйте, товариші чекісти, вірно й ретельно охороняйте завод від шкідників, від тих, хто може знівечити виробництво!

Охоронник на воротах уважно передивився нас і перепуски й ми пройшли усередину.

В далені стояли домни. Поблизу ж я побачив свого знайомого: новий, напівзбудований цех заводу. Недавно в „Усесвіті“ була кореспонденція про цей завод й фото нового цеху.

Добридень, товаришу!

Ми пройшли двором, з обох боків на нас наїжджали паротяги, „кукушки“, повз нас провозили вагонетки з рудою, металом і вугіллям. Ліворуч гув гудок, праворуч свистів газ, просто — били в залізну рейку, а ззаду шумів потяг. До мене нахилився т. Савич, завкультвідділом фабзавкому, й щось сказав, але я почув тільки його дихання.

Я хотів би привести сюди якогось автора віршу про сталевих тенорів і вогненні крила, я б схопив його за горлянку й струшував, доки б він не вибачився за свої вірші, надряпавши на аркушикові паперу те вибачення!

Завод громивав усіма цехами і навіть зараз я чую його гуд.

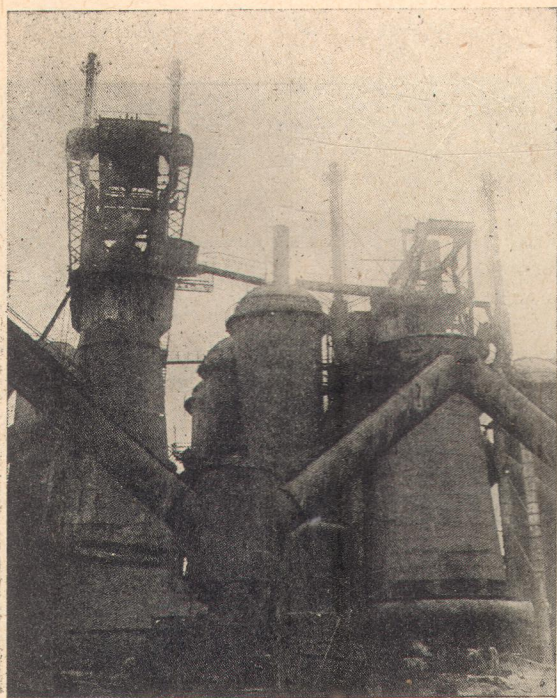
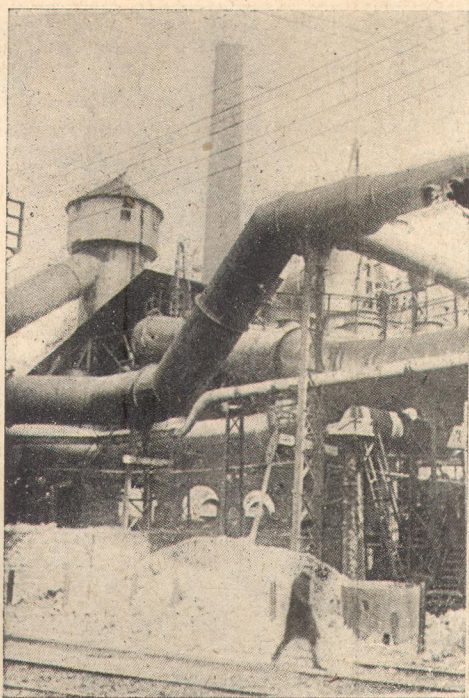
Наростання гуду в одному місці раптово поєднувалося з затихаючим шипінням пари в другому. Раптом з двох сторін забили молоти, забили, відстаючи на чверть такта один від одного, і це створило прекрасний ритм синкоп. Негайно ж він змінився на такти паротягу, і в той же час почала збільшуватися сила звуків з сусіднього цеху і водночас десь в іншому місці голосно позіхнув якийсь паровий котёл після кінця роботи.

Ми йшли, засліплені гулом. Спустилися до газового цеху. Тут, з під землі з печей, стремило полум'я, як з величезного примуса. Робітники бігали, нахилившись під язиками його, спритно лавіруючи між полум'ям, як між металевими балками.

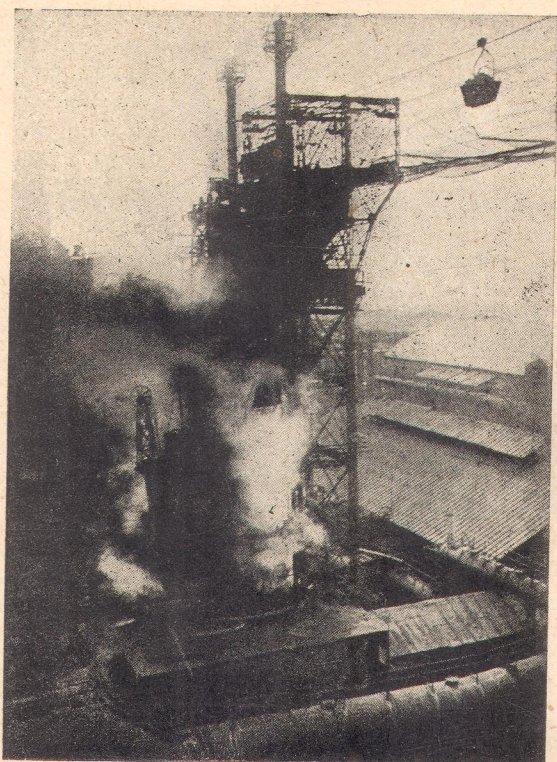
Газ у товстезних рурах ішов до домни.

Мартеновський цех. Власне, два цехи.

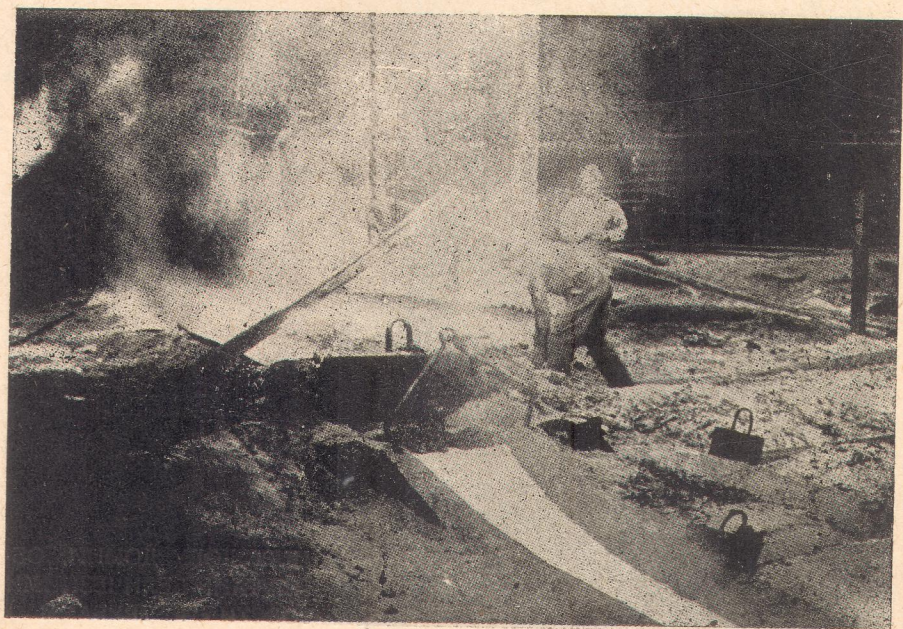
ДО РЕПОРТАЖУ
„ДОНБАС НА ПІВДОРОЗІ“

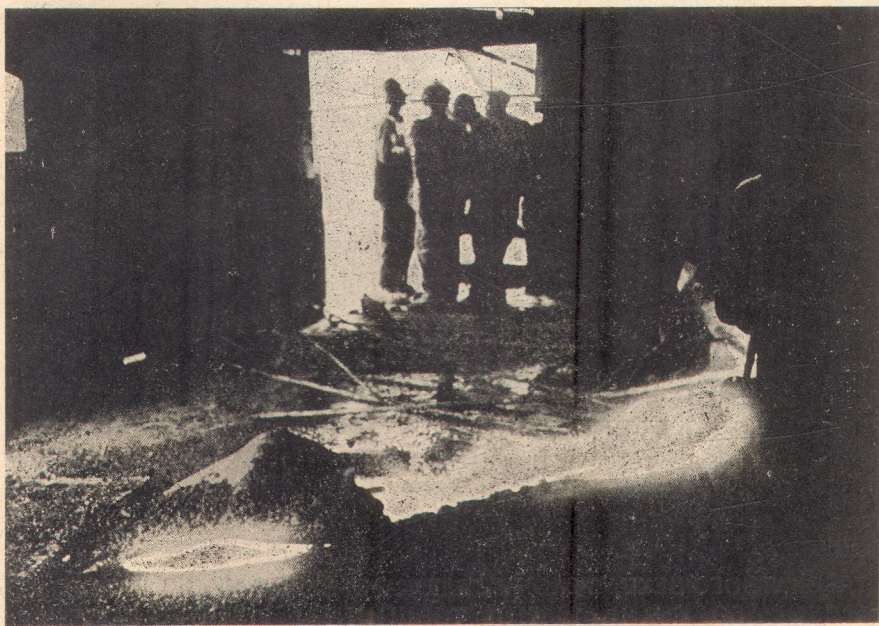
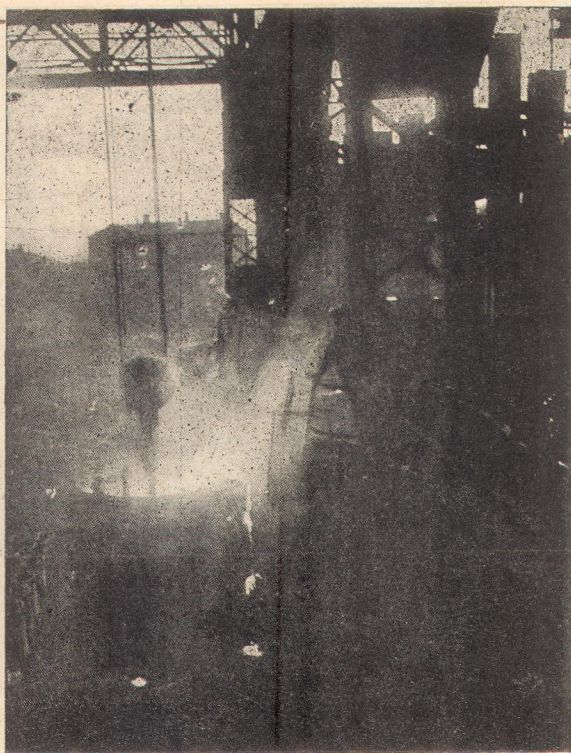
ЦІЛУ ДОБУ ДОМНИ, ОБ-
ПЛУТАНІ ВЕЛИЧЕЗНИМИ
ТОВСТИМИ ТРґБАМИ...

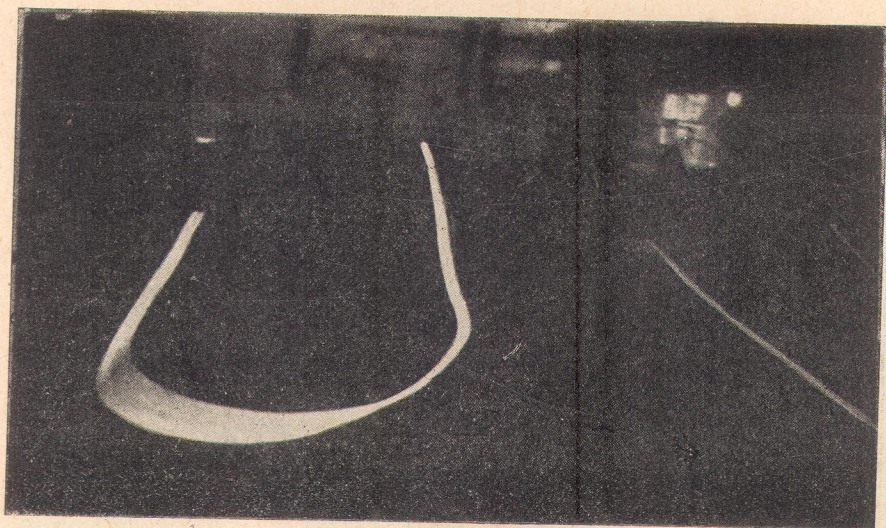
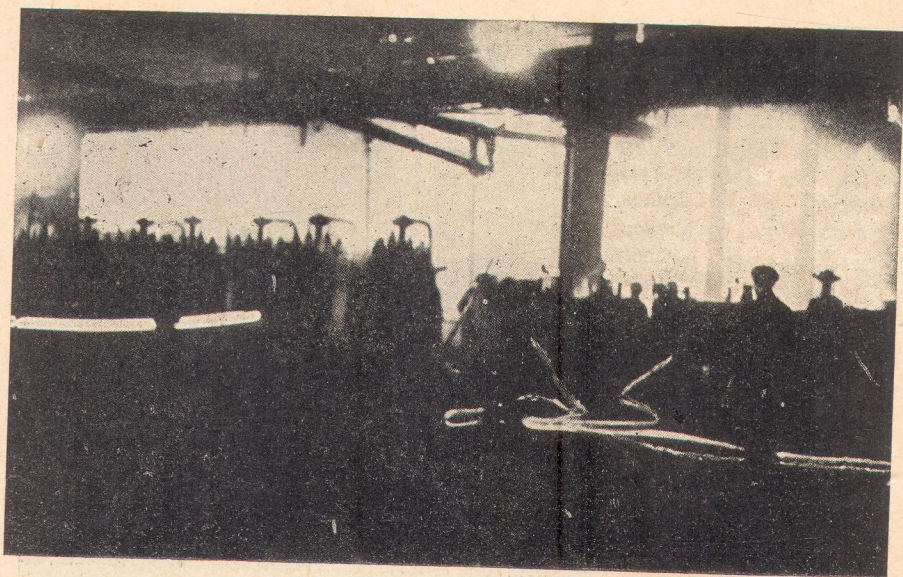

...ХМАРАМИ ДИМУ Й
ГАЗУ, ЧЕРЕЗ КОЖНІ
2-3 ГОДИНИ ВИПУ-
СКАЮТЬ СОТНІ ТОНН
Ч А В У Н У

МАРТЕНИ ТАК САМО ЯК
І ДОМНИ ПРАЦЮЮТЬ
ЦІЛУ ДОБУ. ВИПУСКАЮТЬ
КРИЦЮ СОТНЯМИ ТОНН У
ВЕЛИЧЕЗНІ КОВШІ, ЩОБ
ПОТІМ РОЗЛИТИ ПО
ФОРМАХ, А З ФОРМ
ХОЛОДНІ БОЛВАНКИ
ВІДПРАВИТИ ДО...

...ПРОКАТНОГО ЦЕХУ, В ЯКОМУ ГАДЮКАМИ З-ПІД ВАЛЬЦІВ ВИПОВЗАЄ
ЗАЛІЗО АБО СТАЛЬ РІЗНОЇ ТОВЩИНИ І РІЗНОГО ГАТУНКУ

із 170 сажнів, їй було далеко до сталінської шахти „Смолянки“, здається, другій чи третій у світі по глибині. Шахта ця, розташована поруч заводу, постачала йому безпосередньо вугілля. Це була газова шахта.

Ми вже багато чули попередніми днями про газову безпеку в деяких шахтах.

Ми знали, що одного дня 1908 р. на теперішній шахті ім. Рикова хтось запалив цигарку,—стався вибух газів і загинуло кількасот чоловіка. Коли ми проїздили повз чорні піраміди шахт, ми відчували характерні пахощі сірко-водню.

Ми знали, що в шахти заборонено проносити тютюн і сірники й, в кого знайдуть їх нагорі перед спуском підчас трусу, звільняють з роботи з „вовчим квитком“ та віддають під суд.

Але ми знали, що шахтарі все ж таки наслідуються палити під землею. Тютюн вони проносять у кишенях, ніби сміття; папір можна випадково знайти в шахті. Лишається дістати вогню. Але, як нам у дорозі розповідали, тут на допомогу приходить запльомбована шахтарська лямпка. Вона не має номеру й, у разі вона згасла можна тут таки в шахті, в півті, обміняти її на нову.

Шаhtar зриває пломбу, запалює скручену цигарку, кличе до себе кількох вірних друзів, що нікому не розкажуть про злочин. Вони гасять лямпку, що з неї зірвано пломбу, і починається процес куріння. Це ціла містерія. Дим цигарки занадто дорога річ під землею, щоб можна було випускати його в повітря. Дим переходить з легенів одного шахтаря до легенів другого простим шляхом: з роту в ріт. Можна думати, що останній курець одержує, проте, якусь досить невиразну газовидну суміш.

По палінні зіпсовану лямпку обмінюють на запалену. Обмінюють у темряві, де можна й не побачити зірваної пломби.

Ще й досі є шахтарі, несвідомі того, що паління в шахті — ганебний злочин. Такий шахтар вірить своєму нюхові й покладається на нього, вирішаючи, можна палити, чи небезпечно.

З ними борються: вовчим квитком, бупром, широкою роз'яснювальною кампанією й нарешті новими лямпками системи Вольфа. Ці лямпки вже не пломбуються, а закривається магнітом і, щоб відкрити їх, шахтареві треба пронести в кишені цілу електромагнітну установку потайки від контролера.

Небезпека вибуху — перша безпека й досить реальна, бо під землею в зміні працює по кількасот чоловіка і з них може знайтись один несвідомий шкідник.

Друга безпека — клітка, що може впасти за прикладом „Марїнської“. Ми спускалися вниз „з вітерцем“. Подумати про безпеку не було часу, бо зайняло дух. Скажу одне, що найприємніше почуття, це коли зупиняється клітка й коли вона починає гальмувати в повітрі,—почуваєш себе так, ніби ти впав з купола цирка в сітку, що м'яко пружинить під твоєю вагою й підкидає тебе вгору.

Клітка „з вітерцем“ летить швидше, ніж падає вода. Коли проштовхуєшся з нею крізь повітряну товщу, починаєш розуміти, що повітря має вагу й опір.

Коли зілаєш з клітини, тобі на голову падає вода й обдає з ніг до голови. Це так би мовити, перший душ шахтаря.

Вода — третя безпека шахти. Іноді з якогось пласту може вирватись струмінь води й затопити забої й проходки.

Четверта безпека шахти — обвали. Нашому окові, що звикло до величезних заль соляних копалень, було дивно дивитись на дерев'яну обшивку проходок і на підпорки.

Газ, клітка, вода, обвал — це чотири безпеки шахти, до яких можна додати ще стільки ж, а з-поміж них — велика безпека бути роздушеним у вузькій проходці, коли іде навантажений вугіллям потяг вагонеток. Тяглова сила — коні.

Шаhtarі розповідали нам надзвичайні історії про коней.

Кінь у шахті, казали вони, прекрасно розуміє всю безпеку роботи там. Іноді трапляється так, що колією (в вузькій проходці вміщається тільки одна колія) ідуть назустріч два потяги: один з вугіллям, другий — порожній.

Зупинити навантажений потяг раптом — неможливо. Тоді коняка, що везе по-
рожні вагонетки, задньою ногою збиває гачка, що ним причеплена її шлія до
вагонеток, повертається передом до вагонеток й грудьми спиняє їх і в той же час
ірже, попереджаючи зустрічну коняку про небезпеку. Так, переказували нам, коні
запобігли багатьох катастроф.

Одягнені в шахтарські костюми, обшукані охороною, з шахтарськими лямп-
ками Вольфа, облиті допіру водою, ми пішли до місця роботи. Туди треба було
йти під землею щось два з половиною кілометри. Перша несподіванка, яка зустріла
нас у шахті — це двері. Двері влаштовано на випадок вибуху, щоб небезпечна
зона могла бути ізольована від усієї території шахти.

Протяги в шахті надзвичайно сильні, двері закупорено майже герметично.
Відкривати їх було також важко, як, мабуть, Гео Шкурупієві відкривати „Двері в
день“ на 15 аркушах друку.

Ми відкрили перші двері. Зобачивши лямпки, нас зраділо запитали: „Що,
це вже зміна?“ і зажурились, коли ми відповіли негативно. Шахтар під зе-
млею втрачає почуття часу. Робота для нього там, під вантажем небезпек і під
сотнями метрів землі, вимірюється тільки відчуттям виснаженості. Я ніколи навіть
на спардеці пароплаву і перед тою ж мартеною не чув такої лайдки, як тут, у шахті.

Шахтар оскаженіло працює, злісно свистить коням, захлинається у вугільному
пилу. Він — справді людина, якій життя приперчило.

Порядно втомившись, ми пройшли до забою. Подорожі ми проходили повз газо-
ловок, де скупчується газ; стукались головами (а надто я, маючи 186 см. росту)
обскрепи; йшли зігнуті, бо стеля була низька й наші голови рятував тільки па-
пір товщиною з „Літ'ярмарок“, підкладений під наші картузи. Але я такої думки,
що найнадійніше було б покласти в картуза „Червоний Шлях“: у нього, принаймні,
формат більший. Годиться, звичайно, й другий том „Історії української літератури“
В. Коряка, вірші В. Сосюри для шахти некорисні.

Ми прийшли до вибою й тут зрозуміли, що таке праця шахтаря. Вибой —
шар вугілля височиною в 12—16 і т. д. вершків. Він розлягся на кількадесят
метрів у ширину й довжину. Стеля вибою нашвидку підтримано дошками й
тумбами, щоб порода не обвалилася.

Ми полізли в вибій. Навіть рачки не можна було повзти в ньому, дове-
лося повзти на животі, вугільний пил продирався в ніздрі; лікті і коліна, все тіло
подряпане об гострі уламки вугілля. Спереду блиснув жирний шар вугілля.

Так працює вибойник. Працює шість годин, відбиваючи шматки вугілля.
Чим він дихає й що він відчуває тут — можна собі уявити. Я пригадав, як на
горі старі вибойники говорили нам: на чорта нам культура, література — ми все
життя будемо кайлом бити, тут і помremo, — і я зрозумів, чому вони так говорили.

У цьому ж вибої ми побачили працю саночника. Про неї вже писав Ол. Ма-
р'ямов в „Антрациті“, я скажу тільки, що ця робота гірша за рабську. Саночник,
прикутий ланцюгом до ящика без коліс, розміром приблизно 100×75 см., тягає
його впродовж шістьох годин взад і вперед ці кількадесят метрів. Його робота
некваліфікована, через те одержує він не багато.

Ми вилізли з вибою й сіли відпочити в його початку. Вгорі щось стало по-
тріскувати. Штайгер, що був з нами, подивився вгору й порадив нам пересісти:
мовляв, може обвалиться порода. Ми одійшли в бік і подумали: а як почують
себе вибійники й саночники, знаючи, що щохвилини руда може завалитися й вони
лишаться може на кілька днів по той бік обвалу?

Роботу шахтарів можна поліпшити тільки за рахунок механізації шахт.
Через це уряд зараз поруч з цією роботою всіляко поліпшує робітникові побут
на горі. Я вже писав про палаци культури серед болота. Мушу додати, що шахтарі
мають тепер такі гуртожитки, які задовольняють навіть з усього незадоволених
буркунів — дідів шахтарських.

Тут просторі кімнати, чисте повітря, хороші ліжка.

Робиться все, щоб поліпшити життя шахтареві, поки на зміну йому не прийде машина.

Ми прийшли на засідання комосередку мартеновського цеху. Прочитали вірш про збор лому й інші, які вчора, як „непоетичні“, забракувала на виступі інтелігентська аудиторія.

Обговорення не було, бо ми потрапили на засідання спеціального призначення: тут обговорювали питання про збор лому на території Сталінського заводу.

Натомість хороша половина ораторів посилалася на вірш Вера „Перетоп“. Тут ми бачили високу свідомість металіста, цього патриція пролетарського суспільства. Тут ми бачили свідомість робітника й повне розуміння завдань соціалістичного будівництва, що стоїть перед нами.

Коли б нам треба було б сказати щось від себе робітникам, ми сказали б таке:

— Металісте! Стій на пості важкої індустрії! Вдосконаленими машинами будуй машини!

— Шахтаре, зціпи зуби! Врубайся кайлом у вугілля! Металіст за п'ять років дасть машин на 75% шахт і тебе, підземного раба, перекинуть наглядцем до покірливого раба — машини.

Донбас на півдорозі до соціалізму.

Швидше крок!

ДОНБАСИ
ВІКТОР ВЕР

Гудуть дроти...

крути!

лети!

степи руді...

гляди!

Гляди туди

де дим,

вугілля і руди!

Латай міста,

мости мости...

Назустріч поїзди:

вугілля і руда,

чавун і сталь...

Склади — в даль!

Женіть!

несіть!

щоб ні на мить!

Спинить ваш хід,

ваш літ,

ваш біг

ніхто

не міг

Женіть!

спішіть!

Ждуть, ждуть

вугілля й руду —

: машини Республіки,

на ходу!

Стоп, стопу,

стоп!

Ступни
і стань...
Впізнаю —
не плугами зорана
Земля
колосьям труб
пророста...
Макіївка...
Сталіне...
Горлівка.

Знав. Донбас пізнаю :
в одчайдушну ніч
на дні
шахти,
в каторжних надрах
санчатники
і мою
надриваючись
прокленуть матір...
В вохкій темряві
зібгавшись в дірі,
набиваючи рота й легені
вугіллям,
рубають, кленуть і рубають
шахтарі
шарів невимовних
лиснючі брила.
Цюкають в камінь
обушками
як і колись,
а після получки
— горілки море
— Г'єх,
пропадай одчайдушна жисть! —
що ж?
підійти
сказати
— „нездорово!?” —
Не вірю!
з старим, із минулим
на ножах ми
на кожному метрі
землі нашої
і тут
дні наші
знаю
грудьми
в смертельній хватці
схопились за краще.
Був темний
крик
раба,

Росте
 новий,
 молодий
 Донбас.
.....
Степом... степ — репаний...
 кліть
 умить!
 бачим
— електрика в штрекові
чуєм з-за репіта скреп,
 чуєм скрепер
скреготом
 брили
 шкребе
і врубові
 рубають,
— не обушки!
Вийдемо...
 купи зашкарублених халуп.
не розбереш...
 село, чи ні
і раптом поруч
 клюб
куби конструкцій вгору
 цідніс
і в рупор
 про нове
 непереможне
 кричить.
Естокадами
 в кратер
 з провалля,
з каторжних надр
 — мільйони тон!
За п'ятирічку
 — вдовічі вугалля
і
механізація
на всі 100!

З БЛЮКНОТОМ ПО РУДНЯХ ДАНИЛО СТЕПАНІВ

1. СУМНИЙ ФАКТ

Квітень — весняний місяць.

У кар'єрі часто бувають обвали; ось і сьогодні 9 число, я спускаюсь драбиною в кар'єр 3-ої ділянки, далі гезенком униз і, нарешті, продольним штреком добираюсь до першої ділянки.

10 година ранку. Небо хмарне, сонця не видно, але після морозу порода стає вогкою і з верхнього обрію 30 сажених стікають струмочки води.

Коло кліті сидять лопатники. Току не стало. Кліть не ходе.
— Відпочиваєм?

Тиша.— Да,— нарешті промовив один і, махнув рукою на обрій 10-ї яртілі, прижмуривши трохи очі, сказав:— Годунова, лопатника було присипало, обвал стався, і ото, значить, з півтори години відгребали... В прах роздавлено!

З гурту хтось з почуттям великого жалю додав:— Ех, життя наше шахтарське!.. — І далі:— двоє дятей і жану оставіл без нічяво.— Це „Курський соловей“ сказав, так завжди величають його селяни-сезонники, бо цей робітник сам з Курської губернії і чудний він видається сезонникам-селянам тим, що носе ликові лапті і лантухові обмотки.

А насправді це дуже гарний робітник і ніякого чуда з його не може бути. Він часто розповідає, як проходив колись Галичину, що бачив і що з ним траплялося. Тоді переставали називати „Курським солов'єм“ і, пороззявивши роти, з великим зацікавленням слухали до деякої міри його авантюрних оповідань.

Незабаром прийшов голова шахткому, завідувач гірничими роботами і тут же участковий штейгер, ходили кар'єром, на заколи в скелі дивились.

Голова шахткому гарячивсь, не знав, хто був винний, що вбило лопатника; десятник, штейгер чи він сам, тобто лопатник. Робив швидкі рухи руками, в розмові чулись виклики; та були даремні ті виклики.

Труп лопатника видано по кліті нагору.

Другого дня оркестра заграла над трупом лопатника „похоронний марш“, голова шахткому виголосив коротеньку промову, і ще останній раз заграли марш і, спустивши труну з трупом в яму, почувши розпачливий плач дружини:— „на кого ж ти ме...е...е...не поки...и...идає...е...ееш...“, люди розійшлись; залишилось тільки два його товариші загорнути яму.

2. КОНІ

Дивна тварина — коняка. Коли її спустити зі стайні в шахту першого разу, вона декільки днів нічого не бачить. Нашорошивши вуха, сопе, боязко стрибає то в один бік, то в другий, коли котить вагончики по рейках.

Через деякий час вона починає звикати до цієї праці і до коногона і стає такою розумною та лагідною (на мій особисто погляд), що краще розуміє все, що вона робить, ніж скажемо редактор „Літературного Ярмарку“ Микола Хвильовий.

А як нагорі справа з кіньми? Нагорі естокадою теж від під'йомника вагончики з вантажом кіньми ганяють і бензиновом № 2 аж на насип кварцит одганяють, як непотрібний елемент, а коли збудують Криворізький металургійний завод, тоді звичайно й кварцит буде потрібний так само, як зараз потрібна руда.

Нещодавно привели сіру кобилу працювати на естокаду. Здорово кобила, нова, шахтарської праці ще не знає.

За те коногони люди старі і їм не вперше справу мати з такими кіньми, що не можуть працювати по-шахтарському.

І що ж ви б думали, скільки коногони набралися муки з цією сірою кобилою лише за три дні!

Не хоче возити вантажу аж ніяк! Хоч сідай та плач... Та коногони не такі щоб плакати—це ж ганьба!

Спершу зачіпляли крючком по два вагончики порожняка, потім по 3—4—5—6—7—8. Один вів (коногон) за повід, другий сидів на вагончиках і перешив батою сердешну кобилу, і вже, як масть кобили стала не сіра, а руда, тоді вона почала ганяти вагончики не тільки порожняк, але й з вантажом.

Днів через 3 таскала так вагончики з вантажом, як нібито вже вона працює тут п'ять років. За повід ніхто вже більш її не водив, а обидва коногони сиділи на вагончиках, як гнали вагони на звалку, посвистували й як хто йшов назустріч їм естокадою, голосно кричали:—Берегись! Побері і і і і сь!

3. ІНДУСТРІЯ

Рудні... Рудні й рудні. Скрізь куди не глянеш—в очах мерехтять високі насипи червоного кварциту.

Під гору простяглася колія, і аж там десь за горою зникає в степах, і тихо, тихо (це в празникові дні) хіба тільки свисток потягу розбудить цю тишу, розігнавшись згори. (Як з П'ятихаток іде).

По один бік залізниці рудня імені „Фрунзе“ з невеличкими сірими і рудими будинками й робітничими касарнями, по другий бік (трохи назад) величезний будинок Нової Електростанції—НЕС, що розпочне працювати в 30 році й буде постачати електроенергією весь залізнорудний район Кривого-Рогу з його околицями.

Індустрія. Електрофікуємось!

На 3 поверху помешкання плякат:

Непохитна Індустрія

Міць країни!

А вище злегенька гойдає вітер червоного прапора. Це ж Голова раднаркому України, Влас Якович Чубар, закладав фундамент.

Плякат вивісили на свято першого травня.

Вівіска, яка завжди висить на двох стовпах коло паркану, має такий вигляд:

Постройка Новой Электро-Станции
Южно-рудного Треста
Строительные работы производит
ИНДУСТРОЙ

Це вам наочно показує про українізацію робітників і селян-сезонників залізнорудного району Криворіжжя.

Тут же вам і робітничі бараки. Живуть у цих бараках сімейні люди й робітники-сезонники (селяни), залишивши вдома

дружину й дітей, помандрували на заробітки і тепер заробляють мабуть на корову або коняку.

Ось один під баракком сидить, кремезний селянин, в кожусі і, очевидячки, п'яний, тужно-тужно виводить пісню:

Ах зачем, ти, злая доля-а-а-а,
до Сібірууууу-у-у-у-у-у-у!
довела-а-а-а-а!

Ага, учора ж аванс був!

Ховається сонце за обрій.

Вечоріє. Неділя.

4. КАСАРНІ

Робітничка касарня № 1 — один бік квадрату, № 2 — другий бік, № 3 — третій бік і № 4 — остання сторона квадрату. Подвір'я — квадратом, по рогах — інтервали. В одній касарні — червоний куток і буфет, в цій же касарні знаходиться голярня. Робітники завжди голяться по суботам (аванс і получка).

У другій касарні — Церобкооп. Тут можна купувати молоко, солодке й кисле. Солодке І гатунку, кисле ІІ гатунку, на вибір, звичайно, яке душа ваша бажає. Тут же недалеко знаходиться і їдальня № 7.

Найулюбленіша шахтарська розвага — гармонія. Кожен вечір вона вам так надокуче (хто її не поважає), що ви б ладні тікати десь у безодню з своєї касарні, аби тільки не чути отого:

Сідай, ляга-а-а-й!... І свист, свист...

А по-шахтарському, ви знаєте, як свистять? — Ні?.. — Прощу... Хоч з лівої, хоч з правої руки вставляють два пальці в рот і дмуть, так дмуть, що аж очі вилазять, і тоді ляскучий свист, ляскучий...

Це по-шахтарському. Нічого собі, правда?.. Та це так між іншим, нехай хтось інший (не шахтар) так спробує свиснути, наперед скажу, що очі повилазять.

Ще дві улюблені шахтарські розваги, одну з них всі люблять, другу теж, але кожен по-різному.

— Садись, Вася, немножко поіграєм в доміно.

Вася лежить спиною на ліжку, долічерева, дивиться на стелю.

— А, ета челуха, разве ето ігра, шаріть по столу косточками?

— Дураки! — Вася вимовив це з викриком і з особистим натиском на „кі“ плюнув на стелю.

— Ето ежелі б в „21“, во ето і я понімаю, что ето дело.

— Знаєш що, Вася, брось, понімаєш, своє „21“ — це Петро робфаківець.

— Да-а-а, наверно нужно уснуть...

— Засни Вася, ото краще буде, ніж „21“.

Вася починає куняти... Петро-робфаківець читає „Кобзар“ — Михайла Васильовича Семенка; хлопці в чотирьох грають в доміно, грали б в шістьох та Вася не схотів, тепер Петрові немає до пари і він з захопленням читає „Степ“.

На дахові касарні стирчать щогли.

О, радіоаматори вже знають, що я обов'язково мушу сказати декілька слів про радіо (бо я сам — радіоаматор).

Радіоприймачів у робітничих касарнях ще не досить, але проте це говорить за те, що робітники в галузі культури мають прогрес.

Скажемо раніш — регрес: „21“, самогон, калганівка в 40°, бійка за дівчат.

Тепер прогрес: гармонія, доміно, шахи, шахмати, зельтерська і відраховування з зарплатні — аліменти. А радіо! само собою розуміється, що рівень культури вище на $\frac{1}{8}$ міліметра довійськового періоду.

Надіваєте ви навушники — радіо слухаєте.

Радіостанція — Москва. Резонатор поганий, слухаєте довго, нічого не чуєте, нарешті починає „петь кто-то романс“ під музику.

Співають, правда, не погано, тільки дуже по-культурному, шахтарі покищо ще не люблять, а чи може не звикли до романсів висококультурних.

Кидають слухати романси, йдуть он туди, де за касарнею хтось приказує:

Я девочка сорок лет,
хочеш — любиш
хочеш — нет!..
Ех... Ех... ех... сорок лет
хочеш — любиш, хочеш — нет.

Приказують звичайно під музику теж: гармонія, бубна і скрипка.

Радіостанція — Харків.

З одного села довго не вірили селяни, що то голос людський передається радіом, а казали: „нечиста сила“. Якось одного разу селянин потрапив до червоної столиці з цього ж села. Пішов в радіостанцію й почав викликати своїх родичів-селян, щоб вони переконались, що радіом говорить людина, а не „нечиста сила“. Ох, і сміху було для шахтарів!

Тиждень зо два говорили про того селянина й село те все сміялося — весела розвага. Отаких якби побільше розваг для шахтєрів, цікаво б було.

Тут вам насправжній диспут проходив між робітниками — про село, селян, колективізацію і приватну власність.

5. В КАР'ЄРІ.

Незабаром гудки гудуть на 10 годину. Пізній вечір. Тоді друга зміна шабашає, а на її місце заступає третя — нічна.

А покищо робітники, хто вже прийшов (після гудка, що прогук на 9) сидять, курять від очідалки кроків за сім на горбику: в очідалку не заходять, бо там погане повітря й душно.

Інші поспішають, щоб не спізнитися на роботу (з ближніх сел та виселків), — воно хоч і не так далеко, але вже 3 — 4 кілометри, це відбирає хвилин 35 — 40 часу на хідню і можна інколи спізнюватись, не почувши гудка Жовтневої електростанції імені Рикова на 9 годин. А це часто трапляється на виселку та в ближніх селах, де робітники кватирюють в селян.

Прослухавши гудок на 9 годин, тоді спішать — спішать на роботу (це — в кого годинника немає), махаючи засвіченою карбіткою або шахтаркою, і все прислухаються, ніби от-от загуде гудок, і так аж до самого кар'єра без передишки.

Коло кар'єра — передишка: закурюють і підтягають тугіше поясок, бо від швидкої хідні ослаб.

В кар'єрі перший сюрчок і крик:— Подзвоні, подзвоні!..

Нагорі коло кожного підйомника невеличкий дзвінок.

Відкатчики вагончиків або сигналіст дзвонять — оповістка про небезпеку. Кліть стоїть.

Коногони женуть коней галопом на стайні — пошабашили.

Другий сюрчок...

В кар'єрі стає темно: гасять ліхтарі, чергові електрики здійсмають лампи, щоб не побило бутами, бо будуть зразу рвати бурки.

Свердлії стоять біля своїх заряджених шнурів наготові.

Курять і мнуть в руках запалку з динаміту; коли буде третій сюрчок, тоді притуляй цигарку до запалки, динаміт в одну мить займається, запалку до затравки — і готово.

Затравка догоряє до детонатора (капсюля), в детонаторі є гремуча ртуть, ртуть дає удар в динаміт і динаміт вибухає, відриваючи куски породи від скелі.

Третій сюрчок, за ним тривожний і знову крик:

— Палі, палі!..

— Уході там, вході!..— Це зарядчик кричить, щоб по штреках ховались робітники.

Свердлії палять кожен свої бурки і тікають бігцем у штрек.

Зарядчик довго сюрчить тривожним сюрчком і сам ховається десь окремо в штрек, щоб ніхто не мішав рахувати, скільки буде вибухів, може часом яка бурка не вибухне, то щоб потім її відшукати і обережно розрядити.

Угорі біля підйомника гуде сполоханий дзвоник тривожно, тривожно. Робітники поволі починають ховатись в ожидалку, хоч у ній страшенно задушно.

Гудок гуде на 10.

Перший вибух:

— Тах!! Бах!.. Тррра - ах!..

І далі тільки в вухах чується калатання дзвоника:

Бем-беем-бем, бем, беем, беем... Цеж угорі.

А внизу — в кар'єрі тільки трррах!.. бах!

Аж ожидалка вся труситься так ніби то від землетрусу. Всі в ожидалці щільно туляться один до одного. Жарко. Тіло потіє.

Тоді їхне кислятиною з засмальцьованих в олеонафт і фарбу з кварциту, що в червоний колір пофарбувала всю одіж на робітниках.

Дзвінок затих. Бурки прорвали вже.

В кар'єрі електрики вкручують лампи і світять ліхтарі.

Сяйво електрики заливає весь кар'єр, офарбовує рожево — білу пилюку після вибуху бурок в червоний колір.

Над кар'єром довго висить ця пилюка, як в театрі червона ширма. Висить аж доки вітер не пошматує на маленькі шматочки.

Робітники вилазять із кар'єра на гору.

Сьогодні трохи затримали бурки.

Ну нічого, тільки погано вилазити по драбині на гору, бо знизу назустріч спускається третя зміна — нічна. Нічна зміна працює.

Свердлії, прив'язавшись канатом, лезуть із штричкою по скелі. Оборку роблять після вибуху.

Лопатники сиплять породу в вагончики і мерщій женуть до кліті, щоб видавала на верха! На верха—на гора, тобто з кар'єра на поверхню—в більшості ці слова вживають майже всі робітники-шахтарі.

— Сьогодні можна підлататись... Іване, ти бачиш, скільки тепер у нашій артілі породи. Горова бурка була, от, узяла так узяла. Та ще й порода...

— Первый сорт, мягкая, аж охота работать, если порода такая.

Іван — старий робітник, восьмий рік працює лопатником.

А яка тяжка ця праця—ло-па-т-ника—сипати породу лопатою в вагончики.

Іван працює добросовісно: насипає повні завжди вагончики породою і не любить сам себе здорово виморювати. Він неохочий на „латання“.

А Петро, по-Івановому—Петька, прийшов недавно з села, щоб до осені підлататись, бо восени гадає одружитись, то щоб було чим заплатити попові за вінчання.

А може ще й на корову чи коняку заробиш. На корову! О, тоді Петро заживе. Своя корова буде, а там не так тяжко буде стягатися на плуга чи борону, а тоді вже й на коня...

„Якось буде“—думає Петро. А що в нашому селі будуть організовувати колектив—то що з того? Ну, яке мое діло до того, хто хоче, хай іде, а я, Петро Лопендря, не піду в колектив і все. Я сам буду хазяїн, до осені пороблю і хвату з мене. А то, що Іван, цей же таки мій напарник, совітує йти й мені в колектив, каже, що тоді покращає життя. В колективі я знаю, як будуть робити, хтось сидітиме, а ти робитимеш, тоді вже краще нанятись до куркуля на строк або залишитись під лопатою на все життя.

Іван довго пропускає через свій мозок, як через фільтр, всі колективні деталі (звичайно, по уяві).

І починає з Іваном говорити про колектив. Говорять довго. Нарешті Петро роздумується: на ту весну він обов'язково піде в колектив. До осені поробить у цій кар'єрі і баста.

І більш Петро не буде лазити в кар'єр, а по-культурному землю будуть колективно оброблять.

З півночі вже давно звернуло—перфератори гудуть, як аероплян кружляє над головою—врізуючись крицевими забурниками в скелю.

Лопатники отганяють вагончики до кліті, видають нагору; кліть без перестанку то спускається вниз із порожняком, то підіймається вгору з вантажом.

І так день в день, без кінця і перестанку.

ПРОДОВЖУЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА
НА 1929 РІК НА ЖУРНАЛ
НОВА ГЕНЕРАЦІЯ
